

Решить эту задачу можно было улучшив условия деятельности суда присяжных. Однако средств на реализацию этих планов не было найдено. Добиться изменений, путем усиления административного нажима и запретительными мерами.

Законы 1884 и 1887 гг. были первыми звеньями в цепи мер власти, направленных на свертывание и без того незначительного участия общества в управлении страной, на усиление дворянско-бюрократического аппарата самодержавия.

Таким образом, суд присяжных являлся одним из демократических проявлений буржуазных реформ 60-70 гг. XIX в. Действия суда присяжных в западных губерниях усложнялся тем, что они совпали по времени с введением контрреформ, и это не способствовало реализовать поставленных задач судебными преобразованиями. Но не стоит преуменьшать заслуг суда присяжных действующего в западных губерниях с 1883 по 1887 г., именно введения суда присяжных дало возможность почувствовать своё влияние общество на происходящие процессы в государстве.

Литература

1. Кенигсон, А. Очерк происхождения и исторического развития суда присяжных в делах уголовных: сочинение / А. Кенигсон. – Витебск: губернская типография, 1871. – 22 с.
2. Николаев К.Н. Суд присяжных в России. 1864-1917 гг.: Опыт характеристики / К.Н. Николаев. – Варшава: Тип. Синод., 1927. – 76с.
3. Решение правительство о введении в 9 западных губерниях судебных уставов // Виленский губернский ведомости. – 1872. – 9 февраля. – №12. С. 4.
4. Тимофеев, И.П. Суд присяжных в России. Судебные очерки / И.П. Тимофеев. – Москва: Черкесов, 1882. 256с.
5. ЦИАМ Фонд1405. – Оп. 73. – Д.3655(а,б,в) Об изменении порядка составления общих и очередных списков присяжных заседателей.
6. Шейн, В.П. Заметки к вопросу о пересмотре судебных уставов / В.П. Шейн. – СПб: Тип. М.Меркушева, 1900. – 35 с.

ГІСТАРЫЯ ГРАФІЧНЫ АНАЛІЗ ПРАЦ ПА ГІСТОРЫІ ГАРАДОЎ БЕЛАРУСІ ДАРЭВАЛЮЦЫЙНЫХ АЎТАРАЎ РАСІЙСКОЙ ІМПЕРЫІ ДРУГОЙ ПАЛОВЫ XIX – ПАЧАТКУ XX ст.

Ю.У. Врублеўскі
БДПУ (Мінск)

Вывучэнне гісторыі Беларусі дарэвалюцыйнымі гісторыкамі не прадугледжвалася ў якасці самастойнага прадмета, за выключэннем некаторых праблем. Так, невыпадкова гісторыя феадальных гарадоў вызывала цікавасць у прадстаўнікоў буржуазна-прававой школы і дваранска-манархічнай гістарыяграфіі. У агульным і цэлым, увага гісторыкаў надавалася апісальнаму пераказу палітычнай гісторыі гарадоў і часткова праяўлялася цікавасць да сацыяльна-эканамічных праблем.

У працы "Обозрение истории Белоруссии с древнейших времен", О.В. Турчыновіча высвятляюцца межы рассялення этнічных плямён. Згадкі беларускіх гарадоў зроблены былі для таго, каб падкрэсліць іх месца ў палітычнай барацьбе княжацкіх групав [1].

Вывучэннем гісторыі Полацка займаўся І.Д. Бяляеў, які імкнуўся даказаць прыналежнасць і першапачатковую падначаленасць горада Ноўгараду, падкрэсліваючы падабенства грамадскага ладу гэтых гарадоў. Вызначаючы межы Полацкай зямлі, І.Д. Бяляеў галоўным чынам акцэнтаваў увагу на месцы Полацка як цэнтры па збіранню зямель, не ўлічваючы ролі другіх тэрытарыяльных цэнтраў. Характарызуючы палажэнне сацыяльных катэгорый гарадскога насельніцтва Полацка, гісторык спасылаўся на крыніцы больш позняга часу [2].

У сваёй большасці, пытанні палітычнай і рэлігійнай праблематыкі былі разгледжаны ў працы расійскага гісторыка П.Д. Бранцава "История Литовского государства с древнейших времен" [3]. Звяртаючыся да вывучэння геаграфічных умоў існавання беларускіх зямель, пытанню паўсядзённага жыцця і звычайў, даследчык зрабіў спробу высветліць гісторыю паходжання некаторых гарадоў, акрэсліць заняты гарадскога насельніцтва, Аднак інфармацыйныя магчымасці для аналізу такіх пытанняў былі абмежаванымі.

Агульны агляд гісторыі гарадоў Полацкай зямлі ў XI – XIII стст. зроблены ў працы В.Е. Данілевіча [4]. Даследчык, разглядаючы тэрытарыяльныя межы Полацкай зямлі, вызначаў

зрадоў і паказаў іх адносіны з Полацкам. Гісторык улічваў працэсы раздраблення ў кіх ролю цэнтраў сталі набываць другія гарады. Абагульненны дадзеныя ў працы я мелі дачыненне да разгляду такіх пытанняў як гандаль, асноўныя заняці цтва пры характарыстыцы якіх важнае значэнне даследчыкам надавалася чным фактарам. Разглядаючы некаторыя аспекты рэлігійнай праблематыкі В.Е. ч імкнуўся пашырыць даследчы дыяпазон праблемамі асветніцтва, распаўсюджвання цства.

Вядомы прадстаўнік дваранска-манархічнай гістарыяграфіі М.А. Каяловіч, разглядаючы ма гарадоў і гараджан да Люблінскай уніі і пасля яе заключэння, падкрэсліваў ны ўплыў польскага фактара. Даследчык надаваў магдэбургскаму праву ролю дацый гарадскога насельніцтва ў іх супрацьстаянні з пануючымі саслоўямі. Дадзены ізм разглядаўся гісторыкам у аспекце рэлігійнай барацьбы. Пагаршэнне становішча іства не было пацверджана адпаведнымі фактамі [5].

Некаторыя даследаванні гісторыкаў былі прысвечаны гісторыі гарадоў Гродзенскай і непасрэдна Гродна. Так Е.Ф. Арлоўскі, на падставе надрукаваных зборнікаў, лізаваў гісторыю Гродна [6]. Развіццё горада, пачынаючы з XIV ст., разглядалася праз сць каралёў і яе адміністрацыі. Значная ўвага надавалася высятленню стану лаўнай царквы і яе суіснаванню з каталіцкім касцёлам. На погляды гісторыка значны аказала ідэалогія заходнерусізма. Гістарычнаму агляду гарадоў Гродзенскай губерні была чана праца П.О. Баброўскага [7]. Даследчык, разглядаючы развіццё Гродна, Брэста, а, Драгічына, паказаў і прычыны іх заняпаду з другой паловы XVII ст. Разам з тым аўтар іаўляў ролі магдэбургскага права ў павелічэнні насельніцтва, паляпшэнні стану рамяства, іэнні гандлю.

Вядомы расійскі гісторык М.Ф. Уладзімірскі-Буданаў надаваў значэнне вывучэнню зога палажэння гарадоў. У цэнтры ўвагі даследчыка былі праблемы грамадска-палітычнай звы. Падзенне ўзроўню развіцця гарадоў гісторык звязваў з увядзеннем новых правоў і тэў. Новыя законы, па меркаванні аўтара, садзейнічалі сацыяльнаму размяжоўванню і ліся чужым элементам [8].

Пытанні гарадской самаарганізацыі, працэс увядзення магдэбургскага права ў гарадах і Беларусі даследаваў украінскі гісторык У.Б. Антановіч. Па сцвярджэнням гісторыка, і магдэбургскага права мелі штучнае паходжанне, якія не маглі цалкам прысатасавацца да зых асаблівасцяў. Увядзенне новых нормаў, па меркаванні даследчыка, не садзейнічала цю гарадоў і не захоўвала магчымасці для забеспячэння гарадской самастойнасці [9]. Р.В. юўскі прытрымліваўся думкі, што ўрад Рэчы Паспалітай надаваў гарадам магдэбургскае і ў сувязі з неабходнасцю пераадолення іх заняпаду [10].

Даследаваннем некаторых аспектаў гарадскога жыцця ВКЛ у XIV–XVI стст. займаўся нскі гісторык А.С. Грушэўскі. Спецыфічнымі ўмовамі існавання гарадоў ВКЛ навуковец лічыў рушнасць старых традыцый, звычайў. Ідэалізацыя вечавога ладу адчувальна ў іўспрыманні аўтара. Аналіз сацыяльных бакоў жыццядзейнасці горада стаў дамінантным. У зы ўвагі гісторыка быў разгляд такіх пытанняў як сацыяльныя абавязкі і маёмасны стан інікаў, мяшчан, паказ лініі іх супрацьстаяння. Даследчык усведамляў непазбежнасць чэння горада з воласці ў выніку яго развіцця і улічваў негатывны ўплыў самакіравання на гарадоў [11]. Летапісная гісторыя Турава-Пінскага княства, геаграфічны асяродак пдаемага рэгіёну і іншыя пытанні вывучаны А.С. Грушэўскім у працы "Пінское Полесье". рыя гарадоў XIV–XVI стст. у большай ступені ахоплівала даследаванне тых жа пытанняў, разглядаліся аўтарам у спецыяльным даследаванні [11]. Зазначым, што ў дадзеным здку найбольшае значэнне надавалася некаторым аспектам рэлігійнай праблематыкі, іачэнню месца духавенства ў сацыяльнай сістэме гарадскога насельніцтва [12].

Даследаваннем цэлавай сістэмы ў беларускіх гарадах займаўся Ф.У. Кліменка. укоўцам разгледжаны пытанні паходжання цэхаў, іх абавязкі, арганізацыйная структура, бістае становішча членаў цэхавай арганізацыі, паказаны некаторыя аспекты рэгламентацыі. рык аб'ектыўна разумеў прычыны ўзнікнення цэхаў, якія ён бачыў у змяненні сацыяльна-іамічных умоў існавання рамеснай вытворчасці. Разам з тым, асноўная аргументацыя аўтара ранаала змястоўную характарыстыку цэхавай арганізацыі абмежаванай колькасці гарадоў. На іставе гэтага цэхавага нормы беларускіх гарадоў даследчыкам капіяваліся з адпаведных ыкулаў віленскага статутаў [13].

Агляду гісторыі гарадоў Беларусі XIII–XVIII стст. прысвечана праца беларускага гісторыка

папярэдняй. Разам з тым, высновы аўтара істотна не адрозніваліся ад заключэнняў даследчыкаў, якія вывучалі гісторыю гарадоў Беларусі з фармальна-юрыдычных пазіцый.

Павінасныя абавязкі і падаткі гараджан Беларусі разгледжаны ў працы М. Доўнар-Запольскага "Государственное хозяйство Великого княжества Литовского при Ягеллонах". Аналізуючы устаўныя граматы і прывілеі, выддзеныя да валочнай памеры, гісторык акцэнтаваў увагу на павінасных абцяжарваннях, якія былі рэгламентаваны магдэбургскім і хэлмскім правам. Прывілеі і устаўныя граматы, па меркаванні навукоўца з'яўляліся гарантаваннем вольнасцяў беларускім гарадам. Разам з тым, М. Доўнар-Запольскі аб'ектыўна зазначаў, што правы, якія надаваліся магдэбургскімі прывілеямі, былі недастатковымі, палавінчатымі [15].

М.К. Любаўскі, разглядаючы прывілеі на дараванне беларускім гарадам магдэбургскага права, акцэнтаваў увагу на агульнай характарыстыцы правоў мяшчан. Разглядаючы інстытуты гарадскога самакіравання даследчык некалькі спрошчана вызначыў функцыі рады і лавы. Па сцвярджэнню гісторыка, Устава на валокі пераадолела цяжкасці звязаныя з нераўнамернымі размеркаваннямі павінасцяў і падаткаў у беларускіх гарадах. [16].

Эвалюцыя поглядаў і суджэнняў гісторыкаў дарэвалюцыйнай гістарыяграфіі суправаджалася паступовым узростаннем цікавасці навукоўцаў да сацыяльна-эканамічнай праблематыкі. На дадзеныю акалічнасць удзейнічала метадалагічная пераарыентацыя даследчыкаў, якая мела месца дзякуючы распрацоўкі тэорыі фактарнасці прыхільнікамі пазтывістай і марксістай гістарыяграфіі. Змяненне акцэнтаў у змястоўнай характарыстыцы прац дарэвалюцыйных гісторыкаў мела планамерны і запаволены характар.

Літаратура

1. Турчинович, И. В. Обзор истории Белоруссии с древнейших времен / И.В.Турчинович. - Минск: Беларуская Энциклапедыя, 2006. - 589 с.
2. Беляев, И.Д. История Полоцка, или Северо-Западной Руси, от древнейших времен до Люблинской унии / И.Д. Беляев. - Москва, 1872. - 456 с.
3. Брянецев, П. Д. История Литовского государства с древнейших времен / П.Д. Брянецев. - Вильна: Тип. А.Г.Сыркина, 1889. - 659 с.
4. Данилевич, В. Е. Очерк истории Полоцкой земли до конца XIV столетия / В. Е. Данилевич. - Киев: Типография Императорского университета св. Владимира, 1896. - 260 с.
5. Коялович, М. Чтения по истории Западной России / М. Коялович. - Санкт-Петербург: Типография А.С. Суворина, 1884. - 349 с.
6. Орловский, Е.Ф. Очерк истории города Гродно, составленный на основании печатных источников Е. Орловским, учителем Гродненской гимназии / Е.Ф. Орловский. - Гродно: Типография Губернского правления, 1889. - 76 с.
7. Бобровский, П. О. Исторические сведения о городах Гродненской губернии / П. О. Бобровский. - 81 с.
8. Владимирский-Буданов, М. Ф. Немецкое право в Польше и Литве / М.Ф. Владимирский-Буданов. - Санкт-Петербург, 1868. - 302 с.
9. Антонович, В. Б. Монографии по истории Западной и Юго-Западной России / В.Б. Антонович. - Киев: Тип. Е.Я. Федорова, 1885. - 352 с.
10. Тарановский Р.В. Обзор памятников Магдебургского права западно-русских городов Литовской эпохи / Р.В. Тарановский. - Варшава: Тип. Варш. учеб. округа, 1897. - 201 с.
11. Грушевский, А. С. Города В.Княжества Литовского в XIV-XVI вв.: Старина и борьба за старину. / А.С. Грушевский. - Киев, 1918. - 240 с.
12. Грушевский, А.С. Пинское Полесье: ист. очерки / А.С. Грушевский. - Киев, 1901.
13. Клименко, Ф. В. Западно-русские цехи XVI-XVIII вв. / Ф.В. Клименко. - Киев: Тип. Им. ун-та св. Владимира, 1914. - 166 с.
14. Стукалич, В. К. Белоруссия и Литва: очерки из истории городов в Белоруссии / В.К. Стукалич. - Витебск: Губернская типография, 1894. - 62 с.
15. Доўнар-Запольскі, М. В. Государственное хозяйство Великого княжества Литовского при Ягеллонах / М.В. Доўнар-Запольскі. - Киев: Тип. Им. ун-та св. Владимира Акц. о-ва печ. издат. дела Н.Т.Корчак-Новицкого, 1901. - 807 с.
16. Любаўскі, М. К. Очерк истории Литовско-русского государства до Люблинской унии включительно / М.К. Любаўскі. - Москва: Синодальная типография, 1910. - 376 с.